

Гъботворката – основен насекомоен вредител на територията на Лесозащитна станция – Варна

✓ **Обследвания в периода 1953 – 2019 г.**

Инж. МАРИЯ КИРИЛОВА, МИГЛЕНА САВОВА,
ДИМА ЖЕЛЕЗОВА – ЛЗС – Варна
Снимки: инж. МАРИЯ КИРИЛОВА

”
ГРАДАЦИИТЕ НА
НАСЕКОМОТО
ЗАПОЧВАТ ОТ
ИЗРЕДЕНИТЕ И
РАЗСТРОЕНИТЕ
ИЗДЪНКОВИ
ЦЕРОВИ ГОРИ.
“

Лесозащитна станция – Варна, отговаря за здравословното състояние на горски територии в източната част на страната с обща площ 1 109 734 ха, в т.ч. иглолистни насаждения – 103 998 ха, и широколистни насаждения – 1 005 736 хектара.

Основните горскорастителни формации на територията на Станцията са дъбовите. Те заемат около 65 % от горския фонд на района. В тях участват: цер (*Q. cerris*), космат дъб (*Q. pubescens*), летен дъб (*Q. robur*), благун (*Q. conferta*), зимен дъб (*Q. sessiliflora*), келяв габър (*C. orientalis*), обикновен габър (*C. betulus*), липите (*T. parvifolia*, *T. grandifolia*), които са и основна хранителна среда на гъботворката.

са сивкавобежови, покрити с кремави на цвят космици. Гъсениците се излюпват през април и в продължение на няколко дена остават неподвижни върху яйцекупчинките, в тази възраст лесно се разнасят от вятъра на големи разстояния (от 20 до 30 км). Характерен белег при гъсениците са двойките брадавички върху гърба им, като първите пет са сини, а останалите – червеникави, от които излизат кичури космици. В началото се изхранват с пъпките и нежните млади листа, а след това – с развитите листа, и при висока численост причиняват пълна дефолиация. За проследяване на началото и края на летежа на гъботворката в практиката по лесозащита се използват и феромонови уловки.

Женска пеперуда на гъботворката

Мъжка пеперуда на гъботворката

Излюпени гъсенички в първа възраст

Гъсеница на гъботворката

Какавида на гъботворката

За района на Станцията градациите на насекомото започват винаги от изредените и разстроените издънкови церови гори, а периодът на градация се проявява през 5 – 8 години.

Морфология и биология на вида. Гъботворката (*Lymantria dispar* L.) има добре изразен полов диморфизъм при възрастните, изразяващ се в големината и окраската. Женските пеперуди са близо два пъти по-едри от мъжките. Яйцата

Обезлистване от гъботворка

Фиг. 1. Нападнати площи от гъботворка в периода 1995 – 2020 г.

В периода 1953 – 1957 г. от гъботворката се обезлистват средногодишно около 700 000 декара. Това огромно обезлистване на горите до известна степен се е дължало и на липсата на компетентна и отговорна дейност по предварителна прогноза за развитието на вредителя.

След създаването на Станцията гъботворката отново навлиза във фаза на градация. Това става през 1968 – 1973 г., т.е. след един 10 – 11-годишен период на покой. Благодарение на съвременните методи за борба с този вредител нападенията са почти овладени, като се допуска единично обез-

листване на не повече от 30 – 40 % на 250 000 – 300 000 дка за целия период на градация, продължил 5 години.

В годините от 1986 до 1999 г. се установяват три максимума: 1986, 1989 и 1995 – 1999 г., през които популацията се развива съответно върху 34 000 дка, 71 000 дка и 1 730 000 декара.

Последната градация на гъботворката, представена графично на *фиг. 1*, показва, че последният максимум започва от 1995 г. в няколко локализирани огнища с обща площ 1853 дка, през 1996 г. площта се увеличава на 19 500 дка, през 1997 г. – 335 000 дка, през 1998 г. – 1 730 000 дка, и през 1999 г. – 1 418 000 декара. През всичките тези години са провеждани лесозащитни мероприятия с биологични и химични продукти за растителна защита.

За периода 2004 – 2005 г. популацията от гъботворка се развива в локализирани огнища и е проведена авиохимична борба на площ 28 092 дка, като не е допуснато обезлистване на горските насаждения.

През есента на 2010 г. е установено развитие на популацията от гъботворка на площ 211 093 дка в района на Регионалните дирекции по горите в Бургас, Варна, Русе и Шумен, като заема значителни по площ дъбови гори в района на ДГС – Старо Оряхово, ДЛС „Несебър“ и общинското предприятие „Управление на общински гори, селско и горско стопанство“ – Несебър, повечето от които са заселени в силна степен.

През пролетта на 2011 г. нападените дендроценози в районите на ДГС – Старо Оряхово, и ДЛС „Несебър“ са третирани ултрамалообемно с биопродукта „Трейсър“, както и с хормоналния продукт „Димилин“. Ефектът от третирането е 90 – 95 %, докато нетретираните гори на Общинското предприятие са почти 100 % обезлистени и впоследствие силно нападени от брашнеста мана.

За периода 2011 – 2014 популацията от гъботворка се развива на площ от 765 188 дка и са третира-

Загинали гъсеници на гъботворка от *Entomophaga maimaiga*

Паразит по ларвите - *Aranteles glomeratus* L., който спомага за регулиране на числеността на популацията на гъботворката

ни 61 439 декара. Голяма част от насажденията са обезлистени частично или пълно.

От 2019 г. гъботворката е отново във фаза на градация, като са нападнати 11 243 декара. На заседанието на Националната комисия по лесозащита (НКЛЗ) през февруари 2020 г. е взето решение да се проведе биологична борба чрез внасяне на ентомопатогенната гъба *Entomophaga maimaiga* от Института за гората – БАН.

Вследствие на обявената епидемиологична обстановка и въведенния ограничителен режим за пътуване в страната предвидената биологична борба не беше проведена.

През есента на 2020 г. популацията от гъботворка е установена на 42 363.7 дка, основно в районите на Държавните ловни стопанства „Балчик“ и „Несебър“ и Общински гори – Несебър. На заседание на НКЛЗ през февруари 2021 г. е прието да бъде проведена биологична борба чрез внасяне на ентомопатогенната гъба *Entomophaga*

Подготовка за въздушно пръскане срещу гъботворка в района на Общински гори – Поморие

maimaiga. Биологичната борба е проведена през март 2021 г. от Института за гората – БАН.

От създаването на ЛЗС – Варна, гъботворката проявява каламитет (масово нападение) многократно, през който преминават почти всички горски стопанства.

За намаляване на плътността на насекомния вредител се провеждат следните лесозащитни мероприятия:

Въздушно пръскане (авиоборба) на площи в размер на 400 000 – 500 000 дка годишно. Първоначално са прилагани химични средства за лесозащита, а по-късно – и биологични продукти за растителна защита.

Биологична борба в слабонападнатите площи. Тя се изразява в заразяване на гъботворката с болестотворни агенти и разпространение на паразитоиди по гъботворката.

За получаване на продукт за заразяване с ядренополиедрения вирус са се събирали заразените и загинали гъсеници в стационарните обекти. След изсушаване, стриване и смесване с вода се получава биопродукт, с който са третирани опитни участъци. Ефектът от третиранията е оценяван като много добър.

В лабораторията на Станцията опитно е отглеждано по общоприетата технология и полезното насекомо *Ooencyrtus kuwanae*

(Howard), което с успех се разселва в горските стопанства. Ефектът от третиранията е оценяван като много добър опит.

В периода 2008 – 2009 г. в района на Станцията на територията на РДГ – Бургас, Варна, Сливен и Шумен, в района на ДГС – Нова Загора, Звездец, Варна, Средец и Търговище, и ДЛС „Черни Лом“ – Попово, под методичното ръководство на ИГ – БАН, се разселва ентомопатогенната гъба *Entomophaga maimaiga*, като първите резултати са окуражителни.

В лабораторията на Станцията ежегодно се извършва анализ на биологичен материал от гъботворката (яйца, гъсеници и какавиди) за установяване на здравословното състояние на популацията и прогнозиране на развитието през следващата годината. Основната задача на експертите е да се прогнозира нападенията от вредители и болести, защото предпазените от обезлистване насаждения значително по-лесно понесат последващите неблагоприятни климатични условия (мраз, суша и др.), както и последващи нападения от вредители. След пълно обезлистване дървесната растителност е силно стресирана и в комбинация с неблагоприятните климатични фактори е предпоставка за развитие на гъбни патогени и масово съхнене на горските екосистеми. 🍄